

PISA TOPSHIRIQLARI ASOSIDA 7-SINF O‘QUVCHILARINING BADIY MATNNI TAHLIL QILISH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Jabborova Gulchehra Abdumo‘min qizi

Guliston davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23796463>

Annotatsiya. Maqolada 7-sinf adabiyot darslarida matn tahlilini o‘rgatish jarayoniga PISA o‘qish savodxonligi topshiriqlarini moslashtirish masalasi yoritiladi. Matnni anglash, tahlil qilish, talqin etish, fikrni dalillash, baholash va refleksiya bosqichlarini izchil tashkil etishning metodik imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Dissertatsiyada keltirilgan tajriba-sinov ma‘lumotlari asosida tajriba va nazorat guruhlarining yakuniy natijalari qiyosiy tavsiflanadi.

Kalit so‘zlar: PISA, o‘qish savodxonligi, matn tahlili, adabiyot ta‘limi, 7-sinf, kompetensiya, dalillash, refleksiya.

Bugungi adabiy ta‘limda o‘quvchining badiiy asar mazmunini qayta aytib berishi bilan cheklanib qolmasdan, matndagi asosiy fikrni aniqlashi, voqealar o‘rtasidagi sabab-oqibat aloqalarini tushuntirishi, obrazlar va muallif pozitsiyasini talqin qilishi hamda o‘z xulosasini matndan olingan dalillar bilan asoslay olishi muhimdir. PISA o‘qish savodxonligi yondashuvi ham axborotni topish, mazmunni tushunish, ma‘lumotlarni integratsiyalash, talqin qilish va matnni baholash kabi amallarga e‘tibor qaratadi [1]. Shu sababli PISA tipidagi topshiriqlarni 7-sinf adabiyot darslariga maqsadli moslashtirish o‘quvchilarning funksional o‘qish savodxonligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Ishning maqsadi — 7-sinf adabiyot darslarida PISA topshiriqlari asosida matn tahlilini tashkil etishning metodik jihatlarini tavsiflash va tajriba-sinov natijalarini qisqacha tahlil qilish. Dissertatsiyada ilmiy-metodik manbalarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, pedagogik kuzatish, suhbat va so‘rovnoma, diagnostik topshiriqlar hamda matematik-statistik qayta ishlash usullaridan foydalanilgan. Tajriba-sinov Jizzax, Sirdaryo va Buxoro hududlaridagi beshta umumiy o‘rta ta‘lim maktabining 327 nafar 7-sinf o‘quvchisini qamrab olgan: tajriba guruhida 177, nazorat guruhida 150 nafar o‘quvchi qatnashgan [2].

Matn tahlilini tashkil etish algoritmi

PISA yondashuvini adabiyot ta‘limiga tatbiq etishda topshiriq badiiy matnning mazmuni, janri, obrazlar tizimi va o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi lozim. Metodik jarayonni quyidagi o‘zaro bog‘liq bosqichlarda tashkil etish mumkin: 1) anglash — mavzu, asosiy fikr va muhim axborotni aniqlash; 2) tahlil qilish — matn qismlari, voqealar va obrazlar o‘rtasidagi aloqalarni ochish; 3) talqin qilish — muallif pozitsiyasi, obraz xatti-harakati va badiiy detallarning ma‘nosini izohlash; 4) dalillash — fikrni matndan olingan aniq dalillar bilan asoslash; 5) baholash — mazmun, ifoda va qahramonlar qaroriga munosabat bildirish; 6) refleksiya — o‘z o‘qish strategiyasi va xulosalarini qayta ko‘rib chiqish.

Topshiriqlar yopiq va ochiq javobli shakllarni uyg‘unlashtirishi, sodda axborotni topishdan murakkab talqin va baholashga tomon rivojlanishi maqsadga muvofiq. Masalan, o‘quvchidan qahramonning qarorini aniqlash so‘ralgach, undan qarorni matndagi ikki dalil bilan asoslash, boshqa ehtimoliy talqin bilan qiyoslash va muallifning munosabatini izohlash talab qilinishi mumkin. Baholashda javobning mazmuniy to‘g‘riligi, dalillarning mosligi, izohning mantiqiyiligi va xulosaning mustaqilligi e‘tiborga olinadi.

Tajriba-sinov natijalari va muhokama

Dissertatsiyada keltirilgan yakuniy diagnostika ma‘lumotlariga ko‘ra, tajriba guruhining o‘rtacha bahosi 4,147, nazorat guruhiniki esa 3,327 ballni tashkil etgan. Tajriba guruhida standart og‘ish 0,775 va variatsiya koeffitsienti 18,68 foiz; nazorat guruhida esa tegishli ko‘rsatkichlar 0,942 va 28,30 foiz deb berilgan [2]. Ushbu tavsifiy natijalar tajriba guruhida yakuniy o‘rtacha ko‘rsatkich yuqoriroq va baholar tarqoqligi nisbatan pastroq bo‘lganini ko‘rsatadi. Biroq ushbu ko‘rsatkichlarning o‘zi alohida holda sababiy samaradorlikni to‘liq isbotlamaydi; natijalarni talqin qilishda tadqiqot dizayni, diagnostika mezonlari va statistik tekshiruvlar ham hisobga olinishi kerak.

Xulosa

PISA tipidagi topshiriqlarni 7-sinf adabiyot darslarida qo‘llash matnni anglashdan dalillangan talqin va baholashgacha bo‘lgan fikrlash jarayonlarini izchil rivojlantirish imkonini beradi. Buning uchun topshiriqlar badiiy matnning xususiyatlariga mos tuzilishi, o‘quvchidan matnga tayangan dalillar talab qilinishi va ochiq javoblar aniq mezonlar asosida baholanishi zarur. Tajriba-sinovning keltirilgan tavsifiy natijalari taklif etilgan metodik yondashuvni keyingi amaliyot va tadqiqotlarda chuqurroq tekshirishga asos bo‘la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. OECD. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2019.
2. Jabborova G.A. O‘quvchilarga matn tahlilini o‘rgatishda PISA topshiriqlaridan foydalanish metodikasi (7-sinf adabiyot darslari misolida): pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent, 2026.